

Sygn. akt I ACa 812/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Janusz Leszek Dubij (spr.)
Sędziowie	:	SA Irena Ejsmont - Wiszowata SA Marek Szymanowski
Protokolant	:	Urszula Westfal

po rozpoznaniu w dniu 7 lutego 2013 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **A. P., T. P., C. F., Z. F. (1) i A. F.**

przeciwko **Skarbowi Państwa - M. G.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 27 lipca 2012 r. sygn. akt I C 1987/10

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego Skarbu Państwa - M. G. na rzecz A. P. 5.400 zł tytułem kosztów procesu za instancję odwoławczą.

UZASADNIENIE

Powodowie A. P., T. P., C. F., Z. F. (1) oraz A. F. wnieśli o zasądzenie od Skarbu Państwa - M. G. w W. na ich rzecz kwoty po 521.806,50 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty z tytułu odszkodowania za niezgodne z prawem przejęcie przez Skarb Państwa Fabryki (...) w B., będącego własnością spadkodawcy powodów A. Ł. oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Pozwany S. P. M. G. wnosił o oddalenie powództwa, oraz o zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 27 lipca 2012 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – M. G. w W. na rzecz powodów A. P. i T. P. kwoty po 437 687,50 zł wraz z ustawowymi odsetkami w stosunku rocznym w wysokości 13% od dnia 24 listopada 2010 roku do dnia zapłaty oraz na rzecz powodów C. F., Z. F. (1) i A. F. kwoty po 291 791,67 zł wraz z ustawowymi odsetkami w stosunku rocznym w wysokości 13% od dnia 24 listopada 2010 roku do dnia zapłaty (pkt I); oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt II); zasądził od pozwanego na rzecz powodów, A. P. kwotę 7 430,28 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 4 910,28 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego, na rzecz T. P. kwotę 2 520 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych, na rzecz C. F. kwotę 16 800 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych, na rzecz Z. F. (1) kwotę 25 200 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych i na rzecz A. F. kwotę 840 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych (pkt III) i nakazał pobrać od powodów na rzecz Skarbu Państwa kwoty po 147,84 zł tytułem części brakujących wydatków (pkt IV).

Orzeczenie to zostało oparte o następujące ustalenia faktyczne i ocenę prawną.

W sprawie bezspornym było, że powodowie są następcami prawnymi zmarłego w dniu 26 lipca 1947r. A. Ł., właściciela położonej w B. przy ul. (...), Fabryki (...).

Według spisu inwentarza stanowiącego załącznik do protokołu zdawczo –odbiorczego przejęcia fabryki pod przymusowy zarząd państwowy z dnia 8 maja 1951r., w skład przedsiębiorstwa wchodziła zabudowana nieruchomość położona w B. przy ul. (...) o pow. 3.332 m². Na jej terenie znajdował się budynek mieszkalny o łącznej powierzchni 160 m², szopa drewniana o pow. 78 m² i piwnica. Na wyposażeniu fabryki znajdował się piec kaflarski z dwoma paleniskami oraz piec do tężenia gliny, a także szereg maszyn i urządzeń składających się na park maszynowy przedsiębiorstwa.

Na podstawie zarządzenia Prezesa Centralnego (...) z dnia 22 kwietnia 1951r. Fabryka (...) w B. została objęta przymusowym zarządem państwowym w oparciu o przepisy dekretu z dnia 16 grudnia 1918 r. w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego (Dz. Pr. Nr 21 poz. 67). Na mocy orzeczenia przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 grudnia 1963 r. stwierdzono przejęcie fabryki na własność państwa.

Zarówno w toku prowadzonego postępowania o przejęcie na rzecz Skarbu Państwa przedmiotowej nieruchomości, jak i po przejęciu nieruchomości poprzednicy prawni powodów aktywnie dążyli do zmiany wydanych decyzji i przywrócenia im prawa własności, składając liczne odwołania. W efekcie tych starań pismem z dnia 22 kwietnia 1972 r. Z. F. (2) została poinformowana, że część nieruchomości należącej do A. Ł. o powierzchni 1069 m², zabudowana domem mieszkalnym oraz budynkami gospodarczymi, stanowi własność jego następców prawnych, a własność pozostałej części 2154 m² przeszła na rzecz Skarbu Państwa. Pozostałe starania poprzedników prawnych o odzyskanie utraconej własności okazały się bezowocne.

Zasadnicze znaczenie dla uprawnienia powodów w zakresie ubiegania się o odszkodowanie miała decyzja M. G. z dnia 6 lipca 2009 r. (...). Uchyłała ona wcześniejszą decyzję M. G. z dnia 17 lipca 2002r. (...)stwierdzając nieważność decyzji Prezesa Centralnego (...) z dnia 22 kwietnia 1951 r. w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem Fabryka (...) w B. oraz orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 grudnia 1963r. w sprawie stwierdzenia przejęcia na własność państwa przedsiębiorstwa Fabryka (...) w B., w części dotyczącej nieruchomości oznaczonej dawnym numerem ewidencyjnym (...) o pow. 0,2154 ha, na której zlokalizowane było przedmiotowe przedsiębiorstwo i na podstawie przepisów art. 158 § 2 w zw. a art. 156 § 2 k.p.a. stwierdzono wydanie powyższych decyzji z naruszeniem prawa. W uzasadnieniu wskazano, iż nastąpiły nieodwracalne skutki prawne, o których mowa w art. 156 § 2 k.p.a., wobec czego nie jest możliwe stwierdzenie nieważności przedmiotowych decyzji.

Sąd Okręgowy zważył, że roszczenie powodów, którego podstawą prawną jest art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a., co do zasady zasługuje na uwzględnienie. Ostateczna decyzja administracyjna, na podstawie której poprzednicy prawni powodów

pozbawieni zostali własności nieruchomości wydana została w 1963 r., zaś decyzja nadzorcza stwierdzająca naruszenie prawa przy wydaniu tejże decyzji, zapadła dnia 6 lipca 2009 r.

Specyficzną cechą odpowiedzialności deliktowej przewidzianej w art. 160 k.p.a. jest uzależnienie dochodzenia odszkodowania za szkodę wyrządzoną wydaniem ostatecznej decyzji od uprzedniego stwierdzenia jej niezgodności z prawem we właściwym postępowaniu. Chodzi tu o stwierdzenie nieważności decyzji z powodu kwalifikowanych naruszeń określonych w art. 156 § 1 k.p.a. lub o stwierdzenie - w sytuacji, o której mowa w art. 158 § 2 k.p.a. - wydania decyzji z takimi kwalifikowanymi naruszeniami prawa. Ostateczna decyzja nadzorcza zawierająca takie stwierdzenie wiąże w sprawie o odszkodowanie, ma więc charakter prejudykatu przesądzającego jedną z przesłanek omawianej odpowiedzialności deliktowej - bezprawności działania organu przy wydaniu decyzji. Takie rozwiązanie jest konsekwencją sankcji przyjętej w odniesieniu do decyzji obarczonych wadami wymienionymi w art. 156 § 2 k.p.a.

Według tego poglądu, decyzja nadzorcza, zarówno stwierdzająca nieważność wadliwej decyzji, jak i wydanie jej z naruszeniem prawa, ma moc wsteczną. W sprawie o odszkodowanie należy zatem, na podstawie ostatecznej decyzji nadzorczej przyjąć, że będąca jej przedmiotem decyzja była aktem bezprawnym, a więc stanowiła czyn niedozwolony rodzący obowiązek odszkodowawczy już w chwili jej wydania.

W niniejszej sprawie przesłanka ta została spełniona. W obrocie prawnym funkcjonuje bowiem decyzja Ministra Gospodarki z dnia 6 lipca 2009r. (...) uchylająca decyzję M. G. z dnia 17 lipca 2002r.(...) stwierdzającą nieważność decyzji Prezesa Centralnego (...) z dnia 22 kwietnia 1951r. w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem Fabryka (...) w B. oraz orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 grudnia 1963r. w sprawie stwierdzenia przejęcia na własność państwa przedsiębiorstwa Fabryka (...) w B., w części dotyczącej nieruchomości oznaczonej dawnym numerem ewidencyjnym (...) o pow. 0,2154 ha, na której zlokalizowane było przedmiotowe przedsiębiorstwo i na podstawie przepisów art. 158 § 2 w zw. a art. 156 § 2 k.p.a. stwierdzono wydanie powyższych decyzji z naruszeniem prawa.

Tym niemniej, do zaistnienia odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa konieczne było także zaistnienie związku przyczynowego pomiędzy wydaniem przez organ administracji wadliwej decyzji, a powstaniem po stronie powodów szkody.

W tym kontekście Sąd Okręgowy zważył, że Fabryka (...) w B. została objęta przymusowym zarządem państwowym w oparciu o przepisy dekretu z dnia 16 grudnia 1918r. w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego (Dz. Pr. Nr 21 poz.67). Zgodnie z przepisami tego dekretu przymusowy zarząd państwowy można było ustanowić nad przedsiębiorstwami pozostającymi w bezruchu lub zagrożonymi bezruchem jeśli ich utrzymanie w ruchu leżało w interesie państwa. Oznacza to, że jego ustanowienie mogło dotyczyć tylko zakładów nieczynnych (celem ich uruchomienia) lub też takich, których funkcjonowanie było zagrożone (celem utrzymania ich w ruchu), jeśli wymagał tego interes państwa. Przy czym obie przesłanki musiały występować kumulatywnie. Zgromadzona w sprawie dokumentacja tego nie potwierdza. Wprawdzie przedmiotowa fabryka w dacie objęcia jej przymusowym zarządem państwowym była nieczynna (co potwierdza protokół zdawczo-odbiorczy z dnia 8 maja 1951), jednak brak było interesu państwa w jej przejęciu. Należąca do poprzedników prawnych powodów fabryka, jak wynika z uchylonej decyzji Ministra Gospodarki z 17 lipca 2002r. (k. 52-62) nie mogła być uznana za zakład o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej, którego utrzymanie w ruchu miałoby bezpośredni związek z interesem państwa, gdyż jej zdolność wytwórczą – miesięczny obrót oszacowano na 18.000 starych złotych. Fabryka zatrudniała ok. 11 osób, a całość produkcji przeznaczano na potrzeby rynku lokalnego. Do czasu wybuchu II W. Światowej przedmiotem działalności fabryki była produkcja kafli. W czasie okupacji niemieckiej działalność rozszerzono o wyrób kafli artystycznych i ozdobnych naczyń glinianych.

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał, iż prawidłowo przeprowadzone postępowania dotyczące przejęcia nieruchomości i objęcia jej zarządem nie pozbawiłoby poprzedników prawnych powodów ich własności, zaś powodów dziedziczenia przejętych nieruchomości. Zatem zasadne jest domaganie się przez powodów odszkodowania za szkodę wywołaną wydaniem wyżej wymienionych decyzji administracyjnych. Szkodę tę stanowi wartość utraconych

nieruchomości. Sąd nie miał też wątpliwości, co do istnienia związku przyczynowego pomiędzy zaistnieniem szkody a zdarzeniem je wywołującym, w postaci wydania wskazanych decyzji. Faktem jest, iż nieodwracalność skutków wskazanych decyzji jest konsekwencją późniejszych decyzji o scaleniu i podziałach, i podejmowanych na ich podstawie czynności rozporządzających dokonywanych przez właściciela, którym był Skarb Państwa, nie zaś bezpośrednio decyzji o objęciu zarządem przymusowym Prezesa Centralnego (...) z dnia 22 kwietnia 1951r. ani orzeczenia przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 grudnia 1963r. o przejściu na rzecz Skarbu Państwa. Tym niemniej to te decyzje dawały Skarbowi Państwa możliwość swobodnego rozporządzania nieruchomością położoną B. przy ul. (...), bowiem statuowały uprawnienia właścicielskie Skarbu Państwa. Związek przyczynowy nie budzi zatem wątpliwości.

Z uwagi na nieodwracalność skutków wydanych decyzji niemożliwe było odzyskanie własności przedmiotowych nieruchomości. Powodowie żądali więc odszkodowania stanowiącego równowartość wartości utraconego mienia.

W celu ustalenia, zgodnie z art. 363 § 2 k.c., wartości nieruchomości należącej do poprzedników prawnych powodów, a odpowiadającej wartości ich udziału w spadku, Sąd dopuścił dowód z opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości.

Podstawą wyceny wartości nieruchomości był jej stan na datę wydania decyzji administracyjnej (08.03.1958 roku), według cen i przeznaczenia na datę sporządzenia opinii.

W sprawie sporządzone zostały dwie opinie, przy czym za bardziej przekonującą, wyczerpującą i zrozumiałą, Sąd Okręgowy uznał opinię biegłego M. S., którą uwzględnił. Przy ustalonej na podstawie w/w opinii wartości nieruchomości, należało zasądzić na rzecz powodów kwoty odpowiadające poniesionej szkodzie, a zatem odpowiadające wartości ich udziałów spadkowych, co znalazło odzwierciedlenie w punkcie I zaskarżonego wyroku. Odsetki od tych kwot zasądzono na podstawie art. 481 k.c. od daty wniesienia pozwu, zgodnie z żądaniem powodów. O kosztach orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c., stosunkowo je rozliczając.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego, a to art. 481 k.c. poprzez nieuzasadnione przyjęcie, że pozwany Skarb Państwa opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego od momentu wniesienia powództwa, podczas gdy ustalenie wysokości szkody nastąpiło dopiero w momencie wyrokowania przez Sąd I instancji, w oparciu o drugi ze sporządzonych operatów;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, a to art. 361 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, że szkoda powodów wynika ze wskazanych przez nich orzeczeń administracyjnych, a to:

a) zarządzenia Prezesa Centralnego (...) z dnia 22 kwietnia 1951 zł, znak (...) ustanawiającego przymusowy zarząd państwowy nad przedsiębiorstwem Fabryka (...) w B.,

b) orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 31 grudnia 1963 r., znak: (...), stanowiącego o przejściu na własność Skarbu Państwa przedsiębiorstwa Fabryka (...) w B.

podczas gdy wobec nieruchomości objętych postępowaniem wydawano jeszcze inne decyzje administracyjne, na podstawie których następowało dalsze rozporządzanie tymi nieruchomościami.

Pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów postępowania wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o zmianę wyroku poprzez ustalenie daty początkowej naliczania odsetek od dnia wyrokowania to jest od dnia 27 lipca 2012 r., względnie o uchylenie wskazanego wyroku w całości i przekazanie Sądowi I instancji sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja była nieuzasadniona i podlegała oddaleniu.

Sąd Apelacyjny w całości podziela ustalenia faktyczne oraz ocenę prawną dokonane przez Sąd I Instancji i uznaje je za własne. Jednocześnie stoi na stanowisku, że nie miały miejsca zarzucone przez pozwanego naruszenia prawa materialnego.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do dalej idącego zarzutu naruszenia art. 361 § 1 k.c., podważającego ustalenie przez Sąd Okręgowy związku przyczynowo skutkowego, a z tym słuszność zasądzenia odszkodowania co do zasady, należy wskazać, że zarzut ten jest chybiony. Wbrew stanowisku skarżącego, zachodzi adekwatny, a więc normalny związek przyczynowo skutkowy pomiędzy wydaniem przez Prezesa Centralnego (...) drobnej Wytwórczości zarządzenia z dnia 22 kwietnia 1951 r., znak (...) ustanawiającego przymusowy zarząd państwowy nad przedsiębiorstwem Fabryka (...) w B., a następnie przez Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości orzeczenia z dnia 31 grudnia 1963 r., znak: (...), stanowiącego o przejściu na własność Skarbu Państwa przedsiębiorstwa Fabryka (...) w B., gdyż to właśnie te akty pierwotnie i nieodwracalnie pozbawiły spadkodawców powodów ich majątku w postaci przedmiotowego przedsiębiorstwa wraz z nieruchomością, na której było posadowione. Nie ulega bowiem wątpliwości, że wskazane w apelacji dalsze decyzje, to jest decyzja Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w B. z dnia 14 marca 1972 r.(...) o przejściu w zarząd państwowy budynków położonych przy ul. (...) oraz decyzja Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w B. z dnia 16 maja 1972 r.(...) utrzymująca w mocy w/w decyzję, na które powołuje się pozwany nie miały żadnego znaczenia, albowiem dotyczyły ustalenia zarządu Skarbu Państwa nad budynkiem mieszkalnym i budynkami gospodarczymi posadowionymi na części nieruchomości nie odebranej poprzednikom prawnym powodów, o powierzchni 1069 m², co wprost wynika z treści pisma Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w B. z dnia 22 kwietnia 1972 r. (k. 42). Tymczasem, na własność Skarbu Państwa przeszła wyżej wymieniona nieruchomość w części, o powierzchni 2.154 m², oznaczona dawnym numerem ewidencyjnym (...), wraz z posadowionymi na niej budynkami związanymi z działalnością przedsiębiorstwa i to w związku z pozbawieniem poprzedników prawnych powodów tej części majątku dochodzą oni odszkodowania w niniejszej sprawie.

Sąd Apelacyjny nie podzielił także drugiego zarzutu – naruszenia art. 481 k.c. Stanowisko Sądu Okręgowego wyrażone w zaskarżonym wyroku jest prawidłowe i ze všech miar uzasadnione. Zobowiązania z czynów niedozwolonych mają bowiem charakter bezterminowy, stąd stan opóźnienia w spełnieniu świadczenia, zgodnie z art. 455 k.c., powstaje po wezwaniu dłużnika do świadczenia. W konsekwencji odsetki należne są wierzycielowi od dnia następnego po upływie wskazanego w wezwaniu do zapłaty terminu płatności świadczenia (tak wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2012 r., CSK 379/11, LEX nr 1223734).

Zasadnym jest przy tym powołanie się na wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 lipca 2008 r. (sygn. akt V ACa 252/2008), w którym wyrażono stanowisko, iż „Przyjęcie, że datą od której należy zasądzić odsetki ustawowe jest data wyrokowania odnosi się do wyjątkowych sytuacji, gdy zasądzenie odszkodowania (roszczenia głównego) nastąpiło także według cen z tej właśnie daty. Rozwiązanie takie ma na celu ochronę dłużnika, gdy przyznanie odsetek od odszkodowania ustalonego według cen z daty orzekania za okres poprzedzający tę datę prowadziłoby do nieuzasadnionego uprzywilejowania wierzyciela kosztem dłużnika. W czasie bardzo wysokiej inflacji, która nastąpiła w poprzednim dziesięcioleciu, dla zapobieżenia podwójnej waloryzacji w judykaturze zaczęto przyjmować, że zasądzenie odszkodowania według cen z daty wyrokowania uzasadnia zasądzenie odsetek dopiero od tej daty. Wówczas ta praktyka skutecznie zapobiegała bezpodstawnemu wzbogaceniu poszkodowanego ale stosunki społeczno gospodarcze są zmienne. Obecnie funkcja odszkodowawcza odsetek znów przeważa nad ich funkcją waloryzacyjną. W tej sytuacji zasądzenie odsetek od daty wyrokowania prowadzi w istocie do ich umorzenia za okres przed datą wyroku i stanowi nieuzasadnione uprzywilejowanie dłużnika, skłaniając go niekiedy do jak najdłuższego zwlekania z opóźnionym świadczeniem pieniężnym, w oczekiwaniu na orzeczenie sądu, znoszące obowiązek zapłaty odsetek za wcześniejszy okres.” (Biul.SAKa 2008/4/30-31, LEX nr 470075) Sąd Apelacyjny w Białymstoku w pełni podziela ten pogląd i uważa, że trafnym w świetle art. 481 § 1 k.c., jak również sprawiedliwym – mając na względzie zasady współżycia społecznego i słuszności, było zasądzenie przez Sąd Okręgowy odsetek od uwzględnionego w wyroku roszczenia od dnia wniesienia pozwu. Sąd I instancji prawidłowo uwzględnił bowiem, że rozmiar szkody, a w tym wysokość zgłoszonego żądania

podlega weryfikacji w toku procesu, ale nie zmienia to faktu, że chodzi o weryfikację roszczenia wymagalnego już w dacie zgłoszenia, a nie dopiero w dacie sprecyzowania kwoty i przedstawienia dowodów. Jeżeli zatem po weryfikacji okaże się, że ustalona kwota odszkodowania nie przekracza wysokości kwoty żądanej już wcześniej, nie ma przeszkód do zasądzenia odsetek od tej wcześniejszej daty (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 lutego 2012 r., V CSK 57/11, LEX nr 1147804).

Mając na względzie powyższe, Sąd Apelacyjny uznał apelację za nieuzasadnioną i orzekł o jej oddaleniu na podstawie 385 k.p.c.

O kosztach procesu za instancję odwoławczą orzeczono na mocy art. 98 k.p.c. w zw. z § 6 pkt 6) w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1349), zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu.